

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі

«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»

Вучэбна-метадычнае аб'яднанне ВНУ Рэспублікі Беларусь

па педагагічнай адукацыі

Зацверджаны Вучэбна-метадычным
аб'яднаннем ВНУ Рэспублікі Беларусь
па педагагічнай адукацыі
29 снежня 2001 г.

ЗБОРНІК ТЫШАВЫХ ВУЧЭБНЫХ ПРАГРАМ ДЛЯ ВЫШЭЙШЫХ НАВУЧАЛЬНЫХ УСТАНОЎ

па спецыяльнасцях:

1.02.04.02 — «Геаграфія»,

1.02.04.05 — «Геаграфія»

з дадатковымі спецыяльнасцямі:

1.02.04.05.01 — «Біялогія»,

1.02.04.05.02 — «Беларуская мова і літаратура»

Мінск 2003

Зборнік тыша-
вых вучэбных
праграм для

КАБІНЕТ
ФІЗІКА-МАТЭМАТЫКА

УДК 338:91(075.8)
ББК 65.04я73
3416

Картография с основами топографии. Регистрационный № ТД-П.179/тип. Составитель А. В. Солонко, кандидат педагогических наук, профессор. Рецензенты: Р. А. Жmoidяк, кандидат географических наук, профессор; кафедра физической географии и охраны природы БГУ им. А. С. Пушкина.

Технико-экономические основы производства. Регистрационный № ТД-П.172/тип. Составитель О. К. Михеева, старший преподаватель кафедры экономической географии БГПУ. Рецензенты: П. И. Рогач, кандидат географических наук, доцент кафедры регионального управления БГЗУ; кафедра экономической географии Беларуси и государств Содружества БГУ.

Уводзіны ў эканамічную і сацыяльную геаграфію. Рэгістрацыйны № ТД-П.170/тип. Складальнік М. Л. Страха, старшы выкладчык кафедры эканамічнай геаграфіі БДПУ. Рецензенты: А. М. Вітчанка, доктар геаграфічных навук, прафесар; кафедра эканамічнай і сацыяльнай геаграфіі ВДУ імя А. С. Пушкіна.

Методыка эканаміка- і сацыяльна-геаграфічных даследаванняў. Рэгістрацыйны № ТД-П.171/тип. Складальнік М. Л. Страха, старшы выкладчык кафедры эканамічнай геаграфіі БДПУ. Рецензенты: С. В. Арцёмка, кандидат географических наук, доцент; кафедра эканамічнай геаграфіі замежных краін БДУ.

География населения. Регистрационный № ТД-П.177/тип. Составитель Н. Г. Белковская, кандидат географических наук, старший преподаватель кафедры экономической географии БГПУ. Рецензенты: М. И. Бобрин, кандидат географических наук, доцент; кафедра экономической географии зарубежных стран БГУ.

Методика преподавания географии. Регистрационный № ТД-П.178/тип. Составитель Г. Г. Обух, кандидат педагогических наук, доцент кафедры экономической географии БГПУ. Рецензенты: Б. Н. Крайко, кандидат педагогических наук, директор Национального института образования; К. К. Красовский, кандидат географических наук, доцент.

Географічнае краязнаўства. Рэгістрацыйны № ТД-П.176/тип. Складальнік В. В. Пугач, старшы выкладчык кафедры эканамічнай геаграфіі БДПУ. Рецензенты: Б. М. Крайко, кандидат педагогических наук, директор Национального института образования; кафедра географии и охраны природы ВДУ імя П. М. Машэрава.

Эканамічная і сацыяльная геаграфія свету. Рэгістрацыйны № ТД-П.173/тип. Складальнік М. С. Вайтовіч, кандидат географических наук, профессор кафедры эканамічнай геаграфіі БДПУ. Рецензенты: У. М. Зайцаў, кандидат географических наук, доцент кафедры эканамічнай геаграфіі замежных краін БДУ; кафедра географіі і аховы прыроды ВДУ імя П. М. Машэрава.

Эканамічная і сацыяльная геаграфія Расіі і новага замежжа. Рэгістрацыйны № ТД-П.174/тип. Складальнік: М. Л. Страха, старшы выкладчык кафедры эканамічнай геаграфіі БДПУ; К. Р. Кірзэнка, кандидат эканамічных навук, доцент кафедры эканамічнай геаграфіі БДПУ; Н. Г. Бялкоўская, кандыдат геаграфічных навук, старшы выкладчык кафедры эканамічнай геаграфіі БДПУ. Рецензенты: С. В. Арцёмка, кандидат географических наук, доцент; кафедра эканамічнай і сацыяльнай геаграфіі Беларусі і краін Содружества БДУ.

Эканамічная і сацыяльная геаграфія Беларусі. Рэгістрацыйны № ТД-П.175/тип. Складальнік К. Р. Кірзэнка, кандидат эканамічных навук, доцент кафедры эканамічнай геаграфіі БДПУ. Рецензенты: А. М. Вітчанка, доктар геаграфічных навук, прафесар; кафедра геаграфіі і аховы прыроды ВДУ імя П. М. Машэрава.

Рэкамендаваны да зацвярджэння ў якасці тэмавых вучэбных праграм секцыяй па спецыяльнасці 1.02.04.02 — «Геаграфія» Навукова-метадычнага савета па прыродазнаўчай адукацыі ВМА ВНУ Рэспублікі Беларусь па педагогічнай адукацыі. Пратакол № 3 ад 25.12.01.

Узгоднена:

Навукова-метадычны савет па прыродазнаўчай адукацыі ВМА ВНУ Рэспублікі Беларусь па педагогічнай адукацыі. Пратакол № 4 ад 27.12.01.

Адказны за рэдакцыю М. Л. Страха

Адказны за выпуск: А. В. Саломка, М. Л. Страха

УДК 338:91(075.8)
ББК 65.04я73

© Калектыву складальнікаў, 2003
© ВБЦ БДПУ, 2003

ГЕАГРАФІЧНАЕ КРАЯЗНАЎСТВА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПСКА

Сутнасць краязнаўства заключаецца ва ўсебаковым вывучэнні ў адпаведнасці са сфармуляванымі мэтамі пэўнай тэрыторыі — свайго роднага краю.

У сувязі з асаблівасцямі сучаснага перыяду ў жыцці Радзімы — Рэспублікі Беларусь — вельмі актуальным становіцца глыбокае асэнсаванне кожным грамадзянінам дзяржавы ведаў аб родным краі. Новыя ўмовы жыцця спрыяюць шматграннаму вывучэнню вытворчых сіл, асаблівасцей прыроды, пэўнага ўзаемаадносін паміж чалавекам і прыродным асяроддзем у межах тэрытарыяльнай адзінкі — свайго роднага краю.

Школьныя праграмы па геаграфіі накіраваны на шырокае выкарыстанне краязнаўчага падыходу ў выкладанні асноўнага тэарэтычнага матэрыялу па адпаведных геаграфічных курсах. Такі падыход дазваляе разглядаць дзейнасць школьнікаў як актыўную работу па вывучэнні свайго роднага краю.

Мэта курса «Геаграфічнае краязнаўства» — дапамагчы студэнтам геаграфічных факультэтаў вышэйшых педагагічных навучальных устаноў усваяць каштоўнасць і неабходнасць вывучэння геаграфіі свайго краю, выкладання геаграфіі ў сярэдняй школе на аснове вывучэння геаграфічных асаблівасцей тэрыторыі Радзімы, яе фізіка-геаграфічных, эканоміка-геаграфічных, сацыяльных аб'ектаў, з'яў і працэсаў.

Вывучэнне школьнікамі пад кіраўніцтвам настаўніка геаграфічных асаблівасцей свайго краю з'яўляецца магутным фактарам у выкаванні пачаточнага пакалення, прывіцці яму пачуццёва-нацыянальнай годнасці самавыямоасці, патрыятызму з адначасовым разуменнем таго, што Рэспубліка Беларусь — гэта неад'емная частка свету.

Асноўнай задачай дысцыпліны «Геаграфічнае краязнаўства» з'яўляецца падрыхтоўка будучых настаўнікаў да работы ў школе. Гэта галоўная задача канкрэтызуецца наступным чынам: азнаёміць студэнтаў з умовамі, месцамі і сутнасцю геаграфічнага краязнаўства; замацаваць у студэнтаў умовы правядзення навукова-краязнаўчых даследаванняў па геаграфічных дысцыплінах; у адпаведнасці з патрабаваннямі сучаснай школы садзейнічаць авалоданню студэнтамі ведамі і ўменнямі на артыкулярна-правадніцкім і правадніцкім (у т. л. турысцкай) работы са школьнікамі; паказаць узаемасувязь паміж краязнаўчай работай і школьнай

61

і отраслевой организации хозяйства, о взаимосвязях компонентов системы общества — человек — природа.

ЛІТЭРАТУРА

Асноўная

1. Баранскі Н. Н. Методыка преподавания экономической географии. 2-е изд. М., 1980.
2. Даринский А. В. Урок географии средней школе. М., 1984.
3. Душина И. В., Понурова Г. А. Методика обучения географии. М., 1996.
4. Ковалевская М. К. Самостоятельная работа учащихся по экономической географии СССР. М., 1984.
5. Методика обучения географии в средней школе / Под ред. Л. М. Панченко. М., 1983.
6. Обух Г. Г. Методика обучения географии. М., 2001.
7. Обух Р. Г., Пугач В. В. Практикум по методике изучения географии. М., 2000.
8. Панченко Л. М. Урок географии. М., 1990.

Дополнительная

1. Засадный Р. А. Графическая наглядность в преподавании географии. М., 1986.
2. Использование средств обучения в преподавании географии / Под ред. Ю. Г. Барышевой. М., 1989.
3. Леднев В. С. Содержание образования: сущность, структура и перспективы. М., 1991.
4. Макасовский В. П. Научные основы школьной географии. М., 1982.
5. Новые взгляды на географическое образование. М., 1986.
6. Основы конструктивной географии / Под ред. И. П. Герасимова и В. С. Дрембаченского. М., 1991.
7. Шукшина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. М., 1989.

60

геаграфіі, метадыкаі яе выкладання; разгледзець найбольш сталыя ў практыцы школы арганізацыйныя геаграфічныя краязнаўчыя даследаванні.

Вынікам вывучэння курса трэба лічыць набыццё студэнтамі тэарэтычных веды і практычных ўменні па метадыцы правядзення краязнаўчых даследаванняў у ўмовах класнай і паэкаласнай работы. Да іх адносяцца наступныя: метадыка работы з крыніцамі геаграфічнай інфармацыі; збор і апрацоўка фактычнага матэрыялу з выкарыстаннем картаграфічнага, літаратурнага і паліагана метадаў; распрацоўка планаў аписання і вывучэння сувязей паміж аб'ектамі прыроды і гаспадаркі ў межах пэўных тэрыторый; веданне асаблівасцей роднага краю з пункту гледжання агульнагеаграфічных з'яўленняў, асаблівасцей і г. д. Як бачым, курс дазваляе прывесці ў сістэму, уласкаваліць, развіць тэарэтычныя веды і практычныя ўменні студэнтаў, набыццё імі падчас засваення паярэдных геаграфічных (таксама педагогічных) дысцыплін ва ўмовах кабінетаў (лекцыі, практычныя і самастойныя заняткі і г. д.) і паліагана практык.

Арганічнай часткай прадмета з'яўляецца мадэляванне, наводзе якога разглядаюцца арганізацыя, правядзенне і патрабаванні да тэрыскай работы са школьнікамі.

ЗМЕСТ КУРСА

Раздзел I. Краязнаўства, яго змест і арганізацыйныя формы.

Сутнасць геаграфічнага краязнаўства

Паняцце аб краязнаўстве. Аб'екты і задачы агульнага краязнаўства. Агульнае краязнаўства як кангламерат пэўных навук: біялогіі, гісторыі, геаграфіі, літаратуры, этнаграфіі, экалогіі, археалогіі.

Прынцыпы краязнаўства: навуковасць, тэрытарыяльнасць, паступовасць і паслядоўнасць, комплекснасць даследаванняў.

Структура агульнага краязнаўства і сувядносны паміж яго арганізацыйнымі формамі: дзяржаўным, грамадскім, школьным і пазашкольным краязнаўствам.

Краязнаўства на Беларусі: станаўленне, асноўныя кірункі развіцця. Першае краязнаўчае таварыства ў Віцебску (1826). Віленскае таварыства аматараў прыроды і прыродазнаўства.

Краязнаўства 20-х гг.: Смалярскі гурток краязнаўства (1918—1921); Віцебскае акруговае таварыства краязнаўства (1924); стварэнне Цэнтральнага бюро краязнаўства (1923); пастановы і вядзікі краязнаўчых

канферэнцый (Мінск, 1924), з'ездаў (1926—1927); краязнаўчыя музеі (равенныя, вытворчыя, музей Мінска, Полацка, Стунька).

Краязнаўства 30-х гг.: III Усебеларускае краязнаўчыя канферэнцыя (Мінск, студзень 1930 г.), Пастанова СНК БССР «Аб мерапрыемствах па разгорванні краязнаўчага руху» (1932), турыстычны рух на Беларусі.

Краязнаўчая работа на Беларусі ў пасляваенны і цяперашні час. Актыўнасць краязнаўчага руху ў Рэспубліцы Беларусь у апошні гады (стварэнне краязнаўчых музеяў розных узроўняў, выданне краязнаўчых літаратуры, распрацоўка турыстычных маршрутаў па тэрыторыі рэспублікі, новыя тапанімічныя і этнаграфічныя даследаванні).

Аб'ект і задачы геаграфічнага краязнаўства. Комплексны характар геаграфічных краязнаўчых даследаванняў. Геаграфічнае краязнаўства як «малая геаграфія», «малое краязнаўства». Метадалагічныя асновы геаграфічнага краязнаўства: паліажэні дывалектыка-матэрыялістычнага вучэння; паліажэні сучаснай фізічнай, эканамічнай і сацыяльнай геаграфіі Беларусі, якія адлюстраваны ў працах В. С. Аношкі, Г. І. Гарэцкага, В. А. Дзяменцева, М. А. Махнач, А. Х. Шкляра, О. Ф. Якушка, В. А. Жучкевіча, Б. А. Манака, С. А. Польскага. Гісторыя развіцця геаграфічных краязнаўчых даследаванняў на тэрыторыі Беларусі (XIX—XX стст.).

Сутнасць паняццяў «свой (родны) край», «свая мясцовасць». Падставы для паступовага пашырэння свайго краю ад межаў свай мясцовасці да межаў свай адміністрацыйнай вобласці, краіны з пункту гледжання бесперарыяльнай геаграфічнай адукацыі пэўнай асобы ва ўмовах навучання і далейшай працы ў розных тыпах навучальных і даследчых устаноў, дзяржаўных арганізацый.

Метады геаграфічных краязнаўчых даследаванняў. Метады камеральных даследаванняў (мадэляванне, літаратурны, картаграфічны), пааранне, метады натурнага эксперыментавання, метады лабараторнага аналізу.

Раздзел II. Сутнасць, змест і роля школьнага геаграфічнага краязнаўства ў выкладанні школьнай геаграфіі

Сутнасць школьнага геаграфічнага краязнаўства і аб'ект краязнаўчых даследаванняў. Школьнае краязнаўства і патрабаванні да яго вывучэння ў сістэме школьнай адукацыі. Сутнасць паняцця «свой край» у адпаведнасці з патрабаваннямі школьнай праграмы. Падставы для вывучэння адміністрацыйнага раёна ў якасці паняцця «свой (родны) край». Інтэграцыйныя фізічнай і эканамічнай геаграфіі ў школе — інтэграцыйны крытэрыі вывучэння адміністрацыйнага раёна ў якасці свайго краю (аб'екта вывучэння) па закахчэнні навучэнцамі базавай школы.

Метадычнае патрабаванне разортвання структурна-лагічнага ланцужка мікрааён школы (свая мясцовасць) — свой населены пункт — свой край у працэсе вывучэння свайго краю ў адпаведнасці з псіхалагічнымі і ўзроставымі асаблівасцямі вучняў, метама і патрабаваннямі да працэсу навучання розным курсам географіі.

Змест школьнага географічнага краязнаўства і яго адлюстраванне ў праграмах па географіі. Роля географічнага краязнаўства ў вывучэнні асноўных курсаў школьнай географіі. Краязнаўчы падыход і прыцып выкладання школьнай географіі. Сутнасць складання школьных праграм з улікам краязнаўчага прыкладу навучання.

Метадычныя асновы выкарыстання даных краязнаўства ў навучальным працэсе.

Школьнае краязнаўства і яго формы праграмае (вучэбнае) і пазакласнае (пазакласнае). Арганізацыйныя формы краязнаўчай дзейнасці ў школе: экскурсіі і практычныя работы на мясцовасці, урок географіі, краязнаўчыя аб'яднанні (таварыствы, клубы), турыстычныя паходы. Педагагічная роля асноўных форм краязнаўчай работы. Выкаваўчыя і пазнавальныя аспекты турыстычных мерапрыемстваў. Адаптацыя школьнікаў да навакольнага асяроддзя падчас правядзення турыстычных паходаў.

Роля краязнаўчай працы настаўнікаў географіі дзеянні прыцягнення вучэньцаў да даследаванняў і працэсу вылучэння характэрных рыс прыроды і гаспадаркі роднага краю з мэтай далучэння вучняў да асноўнай пазнавальнай дзейнасці. Роля краязнаўча-турыстычнай работы ў школе з мэтай рэалізацыі працэсу адаптацыі пэўнага кола школьнікаў да сучаснага навучальнага працэсу, навакольнага асяроддзя.

Раздзел III. Вучэбнае краязнаўства

Размеркаванне краязнаўчага матэрыялу ў школьнай праграме па географіі па адпаведных курсах. Метадоднасьць выкарыстання краязнаўчага прыкладу і краязнаўчага падыходу да выкладання пэўных курсаў географіі. Пашырэнне краязнаўчых звестак у адпаведнасці з удасканаленнем ведаў і ўменняў школьнікаў па асобных курсах. Метадычныя аспекты правядзення краязнаўчых даследаванняў у вучэбна-выхаваўчым працэсе (класіфікацыя метадаў навучання). Формы арганізацыі навучальнага працэсу. Урок географіі. Выкарыстанне краязнаўчага матэрыялу на ўроках географіі. Распрацоўка і роля прыкладных планаў характарыстыкі географічных аб'ектаў у навучальным працэсе. Неабходнасць выкарыстання ў межах навучальнага працэсу па географіі ў школе паліях метадаў даследавання навакольнага асяроддзя. Сістэма

эколага-прыродаахоўнай работы ў школе ў сувязі з краязнаўчымі даследаваннямі географічных аб'ектаў і тэрытарыяльных адзінак рознага рангу ў межах роднага краю. Развіццё ў вучэньцаў асяродніх школ пазнавальнай запікаўленасці па географіі ў час правядзення краязнаўчай работы. Фарміраванне ў школьнікаў пачуцця асабістай сувязі з тэмай з'явамі і працэсамі, якія адбываюцца на тэрыторыі роднага краю.

Практычныя работы і экскурсіі. Мэты і змест практычных работ і экскурсіі. Сістэма практычных работ і экскурсіі ў сярэдняй школе, іх сувязь з асноўнымі паняццямі школьнага курса географіі. Методыка арганізацыі і правядзення практычных работ на мясцовасці, вучэбных экскурсіі. Асаблівасці правядзення практычных работ на мясцовасці, уключаных у школьныя праграмы. Адаптацыя вучэньцаў да вучэбнай дзейнасці на ўроках географіі за кошт рознабаковага выкарыстання разнастайных краязнаўчых звестак.

Апрацоўка краязнаўчых матэрыялаў і іх выкарыстанне ў навучальным працэсе. Патрабаванні да сродкаў самаабсталювання, распрацаваных на аснове краязнаўчых звестак.

Раздзел IV. Пазакласнае географічнае краязнаўства і турызм

Мэты, змест і формы правядзення пазакласнай краязнаўчай работы. Сувязь паміж пазакласнай краязнаўчай работай і вучэбным краязнаўствам.

Асаблівасці пазакласнай краязнаўчай работы: сувязь навучання і выхавання, грамадска карысная праца, узбраенне вучэньцаў уменнямі самастойна праводзіць навуковыя даследаванні, развіццё ў іх індывідуальных пазнавальных пэрабаванняў да сябе і г. д.

Віды пазакласнай краязнаўчай работы. Географічна-краязнаўчыя канферэнцыі, вечар-справаздача, краязнаўчая алмпіяда і інш. Іх арганізацыя і метадыка правядзення, арганічная ўзаемасувязь з праграмным вывучэннем свайго краю. Факультатывы па географічным краязнаўстве. Неабходнасць абгрунтавання і распрацоўкі факультатывага курса ў 12-гадовай школе (на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь).

Географічны краязнаўчы гуток — адна з форм арганізацыі пазакласнай краязнаўчай работы. Планаванне працы географічнага краязнаўчага гутка. Мэты гутковай работы. Агульнашкольная географічна-краязнаўчы клуб, таварыства.

Выкарыстанне інфармацыйных матэрыялаў, экспанатаў (у т. л. самаробных), набытых за час правядзення турыстычных паходаў, у працэсе падрыхтоўкі географічнай экспазіцыі краязнаўчых музеяў, выста-

ЭКНАМІЧНАЯ І САЦЫЯЛЬНАЯ ГЕАГРАФІЯ СВЕТУ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Курс «Эканамічная і сацыяльная геаграфія свету» займае важнае месца ў надрахтоўцы настаўніка геаграфіі. У ім улічваюцца асаблівасці зместу і задач геаграфічнай адукацыі школьнікаў. Ён абаяраецца на такіх папярэдніх курсах, як «Тэхніка-эканамічныя асновы вытворчасці», «Геаграфія насельніцтва», «Методыка эканоміка- і сацыяльна-геаграфічных даследаванняў», «Уводзіны ў эканамічную і сацыяльную геаграфію», «Асновы эканамічнай тэорыі» і інш.

Задачы дысцыпліны — садзейнічаць цэламу разуменню сусветнай супольнасці людзей, адзінства прыроды і грамадства; сфарміраваць сістэмнае ўяўленне аб сусветнай гаспадарцы, агульнапланетарных і спецыфічных рэгіянальных грамадска-геаграфічных працэсах і з'явах. Студэнты павінны навукова разумець сучасны свет, сутнасць і дынаміку глабальных і рэгіянальных змяненняў, якія адбываюцца ў сучасным глабальным, эканамічным і сацыяльным жыцці, заканамернасці тэрытарыяльнай арганізацыі вытворчых сіл у краінах і рэгіёнах з рознымі ўзроўнямі і ўмовамі развіцця.

У праграме вялікая ўвага надаецца тэарэтычным пытанням курса, умяшчэнню яго эканамічных, сацыяльных і экалагічных аспектаў, арыентацыі на набывшце фундаментальных ведаў. Фактычны матэрыял выкарыстоўваецца для тлумачэння тэорыі, канцэпцый і агульных паняццяў.

Праграма прадугледжвае пашырэнне зместу курса ў сувязі з гуманітарызмаў геаграфічнай адукацыі, ажыццяўленнем комплекснага падыходу да вывучэння грамадства і сусветнай гаспадаркі, авалоданне сістэмай ведаў аб ускрыманні глабальных праблем сучаснасці і асэнсаванне шляхоў іх вырашэння. Сацыяльна-геаграфічны характарыстыкі макра-рэгіёнаў, субрэгіёнаў, важнейшых краін і іх сацыяльна-эканамічных рэсурсаў дазваляюць дэталізаваць іх праблемы. Глабальныя змены пакваюцца праз эканамічныя, паглыбленыя, сацыяльныя, прасторавыя ўзаемадзеянні. Інтэрацыялізацыя і глабалізацыя гаспадарства і сацыяльнага жыцця раскрываюцца ў раздзелах, якія прысвечаны вывучэнню як сусветнай гаспадаркі, так і асобных рэгіёнаў і краін.

вак. Патрабаванні да распрацовак сцэнарыяў музеяў. Стан і перспектывы развіцця школьных краязнаўчых музеяў.

Турыстычны паход як адна з арганізацыйных форм краязнаўчай работы ў школе. Яго мэты (адраўленчыя, адукацыйныя, выхавальныя і развіццёвыя) і педагогічнае прызначэнне. Нарматыўныя паказчыкі пры правядзенні турыстычных паходаў. Абавязкі кіруючкі турыстычнага паходу. Распрацоўка маршрутаў і папярта паходу. Улік уроставак і разумовых асаблівасцей удзельнікаў паходу пры адборы аб'ектаў, якія трэба даследаваць у турыстычным паходзе. Дакументацыя для правядзення турыстычнага паходу.

ЛІТАРАТУРА

Асноўная

1. Геаграфія Беларусі / Под ред. М. С. Войтовича, В. П. Турского. Мн., 1984.
  2. Дзяменцьеў В. А., Шкляр А. Х., Якушко О. Ф. Прырода Беларусі. Мн., 1959.
  3. Лярский П. А. Пособие по краеведению. Мн., 1966.
  4. Манак Б. А. Методика экономико-географических исследований. Мн., 1985.
  5. Мешечко Е. Н. Географическое краеведение. Мн., 1986.
  6. Никонova М. А. Практикум по географическому краеведению. Мн., 1985.
  7. Прохорчик А. Ф. Организация внеклассной работы по географии. Мн., 1980.
  8. Прохорчик А. Ф. Практикум по краеведению. Мн., 1981.
  9. Строев К. Ф. Краеведение. М., 1974.
  10. Чернихова Е. Я. Учебные экскурсии по географии. М., 1980.
- #### Дадатковая
1. Аношко В. С. Мелкоразвитая география Беларусі. Мн., 1978.
  2. Горещий Г. И. Аллювиальная летопись великого Пра-Днепра. М., 1970.
  3. Даринский А. В. Вопросы туризма в школьном курсе географии. М., 1979.
  4. Касперович Г. И. Миграция населения в города и этнические процессы. Мн., 1985.
  5. Махнач Н. А. Этапы развития растительности Беларусі в антропогене. Мн., 1971.
  6. Польский С. А. Урбанизация Белорусской ССР. Мн., 1985.
  7. Почва Белорусской ССР / Под ред. Т. Н. Кулаковской, П. П. Рогового, Н. И. Снежна. Мн., 1974.
  8. Шкляр А. Х. Календарь природы Беларусі. Мн., 1979.
  9. Шкляр А. Х. Сезонное развитие природы Беларусі. Мн., 1959.
  10. Якушко О. Ф. Озероведение: География озер Беларусі. Мн., 1981.

Вучэбнае выданне

ЗБОРНІК ТЬПАВЫХ ВУЧЭБНЫХ ПРАГРАМ

для вышэйшых навучальных устаноў

па спецыяльнасцях:

- 1.02.04.02 — «Геаграфія»,
з дадатковымі спецыяльнасцямі:
- 1.02.04.05 — «Геаграфія»
- 1.02.04.05.01 — «Біялогія»,
- 1.02.04.05.02 — «Беларуская мова і літаратура»

Складальнікі:

Саломка Анатолій Васільевіч,
Міхеєва Вольга Канстанцінаўна,
Страха Мікалай Леанідавіч і інш.

Рэдактар С. М. Логінава

Макегаванне: А. А. Пакала

Падпісана ў друк 24.01.03. Фармат 60×84 1/16. Папера афсетная.
Гарнітура школьная. Друк афсетны. Ум. друк. арк. 6,4. Ул.-выд. арк. 7,2.
Тыраж 100 экз. Заказ 43.

Установа адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»
Ліцэнзія ЛВ № 196 ад 04.02.98. 220050, Мінск, Савецкая, 18.

Выдавец і паліграфічнае афармленне: Вучэбна-выдавецкі цэнтр БДПУ.
Ліцэнзія ЛП № 486 ад 02.04.02. 220007, Мінск, Магілёўская, 37.

ЗМЕСТ

КАРТОГРАФІЯ С АСНОВАМІ ТОПОГРАФІІ.....	4
ТЕХНІКА-ЭКОНОМІЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОИЗВОДСТВА.....	8
УВОДЗІНЫ ў ЭКАНАМІЧНУЮ САЦЫЯЛЬНУЮ ГЕАГРАФІЮ.....	16
МЕТОДЫКА ЭКАНОМІКА- І САЦЫЯЛЬНА-ГЕАГРАФІЧНЫХ ДАСТЕДАВАННЯў.....	29
ГЕАГРАФІЯ НАСЕЛЕННЯ.....	39
МЕТОДІКА ПРЭПОДАВАННЯ ГЕАГРАФІІ.....	48
ГЕАГРАФІЧНАЕ КРЯЗНАУСТВА.....	61
ЭКАНАМІЧНАЯ І САЦЫЯЛЬНАЯ ГЕАГРАФІЯ БЕЛУ.....	67
ЭКАНАМІЧНАЯ І САЦЫЯЛЬНАЯ ГЕАГРАФІЯ ПАСЯНОВАГА ЗАМЕЖЖА.....	86
ЭКАНАМІЧНАЯ І САЦЫЯЛЬНАЯ ГЕАГРАФІЯ БЕЛАРУСІ.....	98